

KICHIK BIZNES SUBYEKTLARIDA STRATEGIK MENEJMENT FAOLIYATINI TASHKIL ETISH

Jonuzoqov Nurbek Berdimurodovich

*Qarshi muhandislik iqtisodiyot instituti Innovatsion
iqtisodiyot kafedrasida assistenti.*

nurbekjonuzoqov2@gmail.com

Annotatsiya: Ushbu maqolada kichik biznes va uning subyektlari haqida hamda strategik menejment haqida ma'lumotlar berilgan. Undan tashqari kichik biznes subyektlarida strategik menejmentni faoliyatini tashkil etish va uni iqtisodiy o'sishda uni hissasini qo'shish va rivojlantirish. Strategik menejment to'g'risida ma'lumotlar kamligini va ular ustida ko'proq ishlash kerakligi takidlab o'tilgan.

Kalit so'zlar: Biznes, kichik biznes, kapital, bank, strategiya, marketing, raqamli iqtisodiyot, tadbirkorlik.

Abstract: This article provides information about small business and its entities, as well as information about strategic management. In addition, the organization of strategic management activities in small business entities and its contribution to economic growth and development.

Key words: Business, small business, capital, bank, strategy, marketing, digital economy, entrepreneurship.

Аннотация: В данной статье представлены сведения о малом бизнесе и его субъектах, а также сведения о стратегическом управлении. Кроме того, организация деятельности по управлению в сфере малого предпринимательства и ее вклад в экономический рост и развитие.

Ключевые слова: Бизнес, малый бизнес, капитал, банк, стратегия, маркетинг, цифровая экономика, предпринимательство.

O'zbekiston Respublikasi Iqtisodiyot vazirligi, Moliya vazirligi, Tashqi iqtisodiy aloqalar, investitsiyalar va savdo vazirligining, Tashqi iqtisodiy faoliyat

milliy banki, O‘zbekiston Savdo-sanoat palatasi va Fermerlar kengashining Tashqi iqtisodiy faoliyat milliy banki huzurida respublika mintaqalarida hududiy filiallari, shuningdek xorijiy davlatlardagi vakolatxonalarini bo‘lgan Kichik biznes va xususiy tadbirkorlik subyektlarining eksportini qo‘llab-quvvatlash jamg‘armasini tashkil etish to‘g‘risidagi taklifi qabul qilinsin [1].

T.Man 1630-yilda «Angliyaning tashqi savdodagi boyligi yoki boylikni tartiblash sifatidagi tashqi savdo balansi» asarini yozdi. Unda muallif pul muomalasini qat‘iy tartibga solish zararli ekanligini, pul foyda keltirishi uchun doimo harakatda bo‘lishini, pulning chetga erkin chiqarilishi kerakligini, busiz tashqi savdoni risolidagidek rivojlantirib bo‘lmasligini qayd qilib o‘tadi.[2]

2022-2026 yillarga mo‘ljallangan Yangi O‘zbekistonning taraqqiyot strategiyasining muhim maqsadlaridan biri sifatida tadbirkorlik faoliyatini tashkil qilish va doimiy daromad manbalarini shakllantirish uchun sharoitlar yaratish, xususiy sektorning yalpi ichki mahsulotdagi ulushini 80 foizga va eksportdagi ulushini 60 foizga yetkazish belgilangan. Bu maqsadga erishishda kichik biznes subyektlari faoliyatida marketing xizmatini tashkil etish muammolari dolzarb bo‘lmoqda. Mazkur maqolada kichik biznes subyektlari faoliyatida marketing xizmatini tashkil etish muammolari yoritilgan. Marketing xizmatini tashkil qilish tamoyillari va shakllari asosida kichik biznes subyektlarida marketing xizmatlarini tashkil etish uchun ularning barchasida bunday ishlarni alohida shtatli xodimlar emas balki, korxonalar rahbari yoki uning o‘rinbosari bajaradi. Marketing ishlari bilan birga bir nechta vazifalarni (hisobchi, menejer, texnolog, ta‘minotchi va boshqa) olib borishadi. Bu rahbarlarning asosiy qismi oliy, o‘rta-maxsus ma‘lumotga ega bo‘lsalarda, mutaxassisliklari bo‘yicha muhandis-texnologdirlar. Ularning ayrimlari hatto “marketing” so‘zining mazmuni haqida tushunchaga ega emas. Kichik korxonalarining aksariyat qismida 25 tagacha ishchi va xizmatchilar bo‘lib, ularning qariyb 90%i bevosita ishlab chiqarish ishtirokchilari hisoblanadi, qolgan qismi esa, bu jarayonda bevosita qatnashadi. Kadrlar soni qancha kamchilikni tashkil etsa, korxonaning rahbari ham xo‘jalik operatsiyalarida to‘g‘ridan-to‘g‘ri qatnashishiga to‘g‘ri keladi.

Ularning asosiy qismi, tashkil etilganiga ko'p vaqt bo'lmagan va biznesni endi tashkil qilayotgan korxonalaridir. Xodimlarining aksariyati bir-birining o'rnini bosa oladigan malaka, tajribaga ega, mehnat taqsimoti va ixtisoslashish chuqurlashmagan, turli darajadagi masalalarni hal qilishni asosan, rahbar o'z zimmasiga oladi. Ishlab chiqarish miqdorini belgilash, ta'minot, boshqarish, mijozlarni jalb qilish va sotish ishlari ham korxonalar rahbarining asosiy vazifalariga kiradi. Korxonada ishchilar sonini oshishi va faoliyatining kengayishi jarayoni mehnat taqsimotining chuqurlashishiga, o'z navbatida, har bir xodim yoki ishchi alohida.

Ma'lumki. «strategic management» atamasi o'tgan asming 60-70-yillarida yuqori pog'onada amalga oshiriladigan boshqarishni ishlab chiqarish darajasidagi boshqarishdan farqini ifodalash uchun kundalik hayotga kirib keldi. Kasbiy faoliyat xo'jalik yuritishning barcha pog'onalarida boshqarishning qonunlari, tamoyillari, tashkiliy tuzilmalari va munosabatlari to'grisida nazariy bilimlar beruvchi juda ko'p darsliklar yaratilgan. Lekin bozor iqtisodiyoti sharoitida faoliyat ko'rsatadigan har bir firmaning ichida o'ziga xos nuqtayi nazari bor. Tashqi muhit ta'siri, ichki bo'lim tanmalardagi turli jarayonlar, me'yorlar, yechim qabul qilish, kommunikatsiya boshqaruv apparatiga ta'sir ko'rsatadi. Aynan shu kabi hodisalarni va ularning talqinini o'z ichiga olgan, «strategic management» fanidan olingan nazariy bilimlarni mustahkamlashda talabalarga yordam beradigan amaliyot darslari uchun o'quv qo'llanmalari bo'yicha taqchillik sezilmoqda[3].

Mamlakatimizda iqtisodiy o'sishni ta'minlash, yangi ish o'rinlarini tashkil qilish, bandlik muammosini hal etish, aholining daromadlari va farovonligini oshirishda tobora muhim o'rin tutayotgan kichik biznes va xususiy tadbirkorlikni rivojlantirish, rag'batlantirish va qo'llab-quvvatlashga alohida e'tibor qaratilmoqda. Amalga oshirilgan chora-tadbirlar natijasida kichik biznes subektlari yalpi ichki mahsulotdagi ulushi 2010 yilda 52,5 foizga erishildi. Holbuki, 2000 yilda bu ko'rsatkich 31 foizni tashkil etgan edi. Bunday natija birinchi navbatda kichik biznes va xususiy tadbirkorlik davlat tomonidan doimiy

qo‘llab-quvvatlanayotgani samarasidir. Kichik biznes faoliyati bilan shug‘ullanuvchi korxonalar davlatga bog‘liq bo‘lmagan holda, ya‘ni katta kapital mablag‘larsiz o‘zlari ish joylarini joriy etishlari, hozirgi davrda bizda vaqtinchalik mavjud tovarlar tanqisligini kamaytirishlari va, hattoki, bu tanqislikni butunlay yo‘qotishlari mumkin. Kichik korxonalar texnologiya yangiliklarini joriy etishda ham g‘oyat katta ahamiyatga ega. Kichik biznes sohasining iqtisodiyotdagi ahamiyati uning iqtisodiyotda raqobat muhitini ta‘minlash, yirik korxonalar uchun mahsulot va xizmatlar etkazib berish, yangi ish o‘rinlarini yaratish va ikkilamchi bandlikni ta‘minlash, bozor tizimining moslashuvchanligini oshirish, ilmiy-texnikaviy inqilobni jadallashtirish, resurslarni ishlab chiqarishga safarbar etish; soliq tushumlari hajmining o‘shishini ta‘minlash, aholi daromadlari darajasini barqarorlashtirish kabi omillar bilan belgilanadi.

Kichik biznes subektlarini bank, soliq va moliya muassasalaridan ro‘yhatdan o‘tkazish tartibi dumaloq muxr va tamg‘ani tayyorlatishga buyurtma berishdan oldin korxonalar rahbari korxonalar joylashgan tumandagi ichki ishlar bo‘limi, korxonaning ro‘yhatdan o‘tkazilganligi haqidagi hokimiyat qaroridan ko‘chirma, hokimiyat tasdiqlagan ikki nusxadagi muxr va tamg‘a chizmalarini taqdim etishi kerak. Ichki ishlar bo‘limi ruxsatni alohida xat ko‘rinishida beradi. Chizmalar esa kerakli yozuvlar bilan ma‘qullanadi va muxr bilan tasdiqlanadi.

Kichik korxonalarda marketing xizmatini tashkil etish masalalari malakali kadrlar va vositalarning yo‘qligi sababli ayniqsa dolzarb bo‘lib qolmoqda. Lekin shunga qaramay, bu yerda marketingni qo‘yidagi yo‘nalishlarida tashkil etish mumkin:

- 1) boshqa kichik korxonalar bilan birgalikda muayyan marketing tadbirlarini, masalan, bozorni o‘rganish, reklama kompaniyalari va hokazolarni o‘tkazish;
- 2) marketing vazifalarini korxonaning eng yaxshi tayyorgarlik ko‘rgan xodimiga yuklash;

3) marketing tadbirlari (sotish tarmog'ini shakllantirish, assortimentni rivojlantirish, jamoatchilik bilan ishlash va hokazo)ni ishlab chiqish va joriy qilish uchun maslahatchilar va ekspertlarni taklif etish;

4)tashqi bozor kon'yunkturasini o'rganish, talab va taklif, narxlar kon'yunkturasini tahlil qilib boruvchi marketing agentliklari, marketing tadqiqotlari olib boruvchi uyushmalar tashkil etish;

5) marketing markazlari, marketing firmalari faoliyatini rivojlantirish, ixtisoslashgan oliy ta'lim muassasalarida marketing tadqiqotlari markazlari faoliyatini tashkil etish;

6) marketing outsorsing tizimini rivojlantirish, tajribali yirik korxonalarining marketing xizmati mutaxassislarining maslahatlari, marketing funksiyalarini bajarishga jalb qilish [4].

Strategiya tuzishga yondoshuvlar quyidagicha bo'ladi:

1) Bosh strategik yondoshuv - bunda strategiyani boshliqning o'zi ishlab chiqadi. Bunday holda boshqaruvchi ahvolni baholashga, muqobil strategiyalarga va strategiya detallariga kuchli ta'sir qiluvchi asosiy strategik va asosiy tadbirkor sifatida chiqadi.

2) Vakolatlarni berish yondoshuvi - bunda strategiyani tuzish xodimlarga yoki komissiyaga topshiriladi. Bunday holda mas'ul boshqaruvchi strategiyani ishlab chiqishni boshqalarga, asosan, strategik rejalashtirish buyicha personalga yoki ishonch bildirilgan xodimlardan tuzilgan maxsus komissiyaga topshiradi.

3) Qo'shma (kollaboratsion) yondoshuv - bu avvalgi ikki yondoshuv o'rtasidagi oraliq variant. Bunday usulning eng kuchli tomoni shundaki, strategiyani ishlab chiqish kimlarga topshirilgan bo'lsa, uni ushalarning o'zlari bajarishlari kerak bo'ladi[5].

Kichik va o'rta biznes - mustaqil mulk egaligiga, xo'jalik faoliyatini mustaqil tashkil etishga asoslangan va o'z tarmog'ida hukmron mavqe tutmaydigan biznes. Turli mamlakatlarda K. va o'.b. sub'yektlari maqomini belgilab beruvchi mezonlar sifatida korxonada band bo'lgan ishlovchilar soni, korxonaning tovar aylanmasi, aktivlar, kapitallar, foyda miqdori va boshqa

ko'rsatkichlardan foydalaniladi. Mas, AQShda ko'pgina tarmoqlarda ishlovchilar soni 100 kishidan, ishlov beruvchi sanoatda 500 kishidan kam xodimlar ishlaydigan korxonalar kichik biznesga kiritiladi [9]

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2016-yil 16-martdagi PQ-2507-sonli qarori tahririda — O'R QHT, 2016-y., 12-son, 110-modda.
2. Raximova Dilrabo Oktyabrovna Qarshi Muhandislik Iqtisodiyot Instituti "Biznes va innovatsion menejment kafedrasida dotsenti "ОБРАЗОВАНИЕ НАУКА И ИННОВАЦИОННЫЕ ИДЕИ В МИРЕ"
3. B.KATTAKISHIYEV, I.MAMAYUSUPOV Strategik menejment fanidan praktikum. - T., «Fan va texnologiya», 2008, 232 bet.
4. Xolmamatov D.H. SamISI Marketing kafedrasida dotsenti, PhD e-mail: xolmamatov_d@mail.ru Ximmatova B.B. SamISI, MR-118 guruh talabasi "KICHIK BIZNES SUB'YEKTLARI FAOLIYATIDA MARKETING XIZMATINI TASHKIL ETISH MUAMMOLARI" JOURNAL OF MARKETING, BUSINESS AND MANAGEMENT (JMBM)
5. Yoldoshev N.Q. Strategik menejment. Darslik.—T.: «IQTISODIYOT», 2019.— 122 b.
6. Suyunovich, Mukhitdinov Khudoyar, and Norqobilova Feruza Abdihamidovna. "Prospects Of Digitalization Of Craftsmanship Development In The Region." Journal of Pharmaceutical Negative Results (2022): 345-352.
7. Norqobilova.F.A. "XIZMAT KO'RSATISH TARMOQLARINI MODELLASHTIRISHDA TIZIMLI TAHLIL QILISH, SINTEZLASH VA OPTIMALLASH TIRISH." International journal of conference series on education and social sciences (Online). Vol. 1. No. 2. 2021.
8. Abdihamidovna, Norqobilova Feruza. "Financial Services to the Residents of the Region in the Field of Crafts." International Journal of Innovative Analyses and Emerging Technology 1 (2021): 225-230.
9. https://uz.wikipedia.org/wiki/Kichik_va_o%CA%BBrta_biznes.